

פתרון הבחינה בתנ"ך יחידה שלישית - מועד קיץ 2009

שאלונים: 001104, 203

מוגש על-ידי: דנית בר-אור, חוה צדוק וגליה סמו

מורות לתנ"ך ברשת בתי הספר של יואל גבע

פרק ראשון – מנהיגות ומנהיגים במקרא

על הנבחן לענות על שתי שאלות: אחת מתוך השאלות 1-2, ואחת מתוך השאלות 3-4

שאלה מספר 1

הסיבות לדרישת העם (על הנבחן היה לציין 2 סיבות):

- צורך בהגנה על העם מפני אויביו- לעם ישראל היו באותה תקופה אויבים רבים, והיה צורך במנהיג שיאחד את העם כנגד אויבים אלה.
- צורך ברציפות שלטונית- למנהיגות הכריזמטית היה חיסרון אחד בולט: לא הייתה רציפות שלטונית, וכך לא התקיימו צבא סדיר או מוסדות שלטוניים אחרים. המלוכה היוותה פתרון משום ששושלת מלוכה יצרה רציפות שלטונית.
- צורך להיות ככל הגויים.

שאלה מספר 2

במקרא דווקא הבנים הצעירים הם המנהיגים, בעוד שעל-פי "דרך הטבע" הבנים הבכורים נבחרים למנהיגים ולשליטים. דוגמאות (על הנבחן היה לציין 2 דוגמאות):

- משה, מנהיג העם במדבר, לא היה בן בכור.
- דוד מלך ישראל היה הבן הצעיר.
- יעקב אבינו היה הבן הצעיר והוא נבחר להיות אבי העם.
- יוסף, בנו של יעקב, לא היה הבן הבכור ובכל זאת בעיני אביו הוא היה הבן המועדף.

שאלה מספר 3

א. על פי הכתובים, בחירת מלך במקרא מותנית בשני התנאים הבאים :

- ה' יבחר את המלך.
- העם יאשר את הבחירה.

ב. אבשלום :

בחירה על ידי ה' - אבשלום לא נבחר על ידי ה'. תנאי זה לא התקיים. אישור לבחירה על ידי העם - אהדת העם נתונה לאבשלום. אבשלום "גנב את לב אנשי העם", כלומר השיג את אהדתם במרמה. בט"ו 12 נאמר ש"העם הולך ורב את אבשלום" כלומר רבים מאנשי העם הצטרפו לאבשלום. באופן דומה בפסוק 13.

ירבעם - במקרה זה שני התנאים התקיימו :

בחירה על ידי ה' - ירבעם נבחר על ידי ה', כפי שהודיע לו אחיה השילוני נביא ה'. אישור לבחירה על ידי העם - שבטי ישראל ממליכים את ירבעם.

שאלה מספר 4

א. ההשוואה לדוד :

אבים (מל"א ט"ו 3) - השוואה ניגודית לדוד : הוא לא עשה כמעשי דוד, הוא לא האמין בה', בניגוד לדוד שהאמין בה'.

אסא (מל"א ט"ו 11) - השוואה לדוד : הוא התנהג כמו דוד.

אמציהו (מל"ב י"ד 3) - השוואה מסויגת לדוד : גם אמציהו עבד את ה', אך לא כמו שדוד עבד את ה'.

ב. (1) בפסוקים אלה נאמר שדוד עשה הישר בעיני ה' והיה צדיק חוץ מפרשת אוריה

החיתי. מעשה זה לא נחשב "לישר בעיני ה'".

(2) דוד זוכה להערכה חיובית למרות ההסתייגות, כיוון שהתוודה על חטאו וחזר

מיד בתשובה כאשר הוכיחו נתן הנביא על חטאו.

פרק שני – דוד ומנהיגותו

על הנבחן לענות על שלוש שאלות: על שתיים מהשאלות 5-7, ועל אחת מהשאלות 8-9

שאלה מספר 5

א. דברי שמואל כחשש אמיתי מתגובת שאול: "ויאמר ה' עגלת בקר תקח בידך ואמרת לזבוח לה' באתי וקראת לישי בזבח..." ה' פונה לשמואל ובתשובתו מספק לשמואל תירוץ להגיע לבית לחם- לקחת עגלת בקר ולהצהיר שבא לזבוח לה', כך לא יחשדו שהגיע על מנת למשוך מלך חדש. ניסיון להתחמק מהמלכת מלך חדש: "ויאמר ה' אל שמואל עד מתי אתה מתאבל אל שאול ואני מאסתיו..." ה' גוער בשמואל על כך שלא מפסיק להתאבל ולהתעצב על הדחתו של שאול, מכאן שניסה להתחמק מהמלכת מלך חדש, כיוון שלא השלים עם הדחתו של שאול מהמלוכה.

ב. שני עניינים העשויים להתפרש כדברי ביקורת על שאול ועל בחירתו למלך:

- כאשר שמואל רואה את אליאב הוא משוכנע שהוא עתיד להיות המלך במקום שאול, וזאת בזכות גובהו, ועל ידי כך הדמיון שלו לשאול (שמואל א', ט', 2)- מצוין גובהו של שאול כתכונה מרכזית שלו.
- ה' אומר לשמואל לא להתרשם מאליאב ומגובהו כי הוא מאס בו. אין הכוונה למאיסת ה' באליאב (שכן אין הוא מילא תפקיד כלשהו), אלא למאיסת ה' בשאול, בגלל חוסר תפקודו כמלך ראוי, לדעת ה' (מכיוון שה' רואה ללבב, אין לבבו של שאול ראוי, ולכן הוא מואס בו).

ג. (1) תהליך המלכת דוד:

- בשמואל א', ט"ז, 12-13 דוד נמשח ע"י שמואל הנביא למלך- המלכה דתית: "ויקח שמואל את קרן השמן וימשח אותו... ותצלח רוח ה' אל דוד" (13).
  - בשמואל ב', ב', 3-4 דוד הומלך על שבט יהודה בלבד: "ויבואו אנשי יהודה וימשחו שם את דוד למלך על בית יהודה" (4).
  - בשמואל ב', ה', 1-3 דוד הומלך על כל עם ישראל: "ויבואו זקני ישראל אל המלך חברונה... וימשכו את דוד למלך על ישראל".
- (2) המלכה שלישית הייתה דרושה מכיוון שבפעם השנייה, כלומר בשמואל ב', ב', דוד הומלך רק על שבטו, שבט יהודה, ואילו שאר שבטי ישראל לא קיבלו

אותו למלך, אלא איש בושת בן שאול מלך עליהם "ואבנר בן נר... לקח את איש בושת בן שאול וימליכהו... ועל ישראל כלה". רק בשלב מאוחר יותר, כמתואר בשמואל ב', ה' "ויבואו כל זקני ישראל... וימשחו את דוד המלך על ישראל" (או פסוקים 2 ו-3), שאר שבטי ישראל קיבלו את דוד למלך, ומאותו רגע מלך דוד על כל ישראל ויהודה. שלושת הנימוקים של העם לבקשת דוד:

- "הננו עצמך ובשרך אנחנו" - עם ישראל ודוד הם בני אותו עם, כמו משפחה.
- "גם אתמול גם שלשום בהיות שאול מלך עלינו אתה היית המוציא והמביא את ישראל" - עוד בתקופת מלכותו של שאול, דוד היה המנהיג הצבאי של העם ועמד בראש הצבא בעת היציאה למלחמות.
- "וה' אמר לך אתה תרעה את עמי את ישראל ואתה תהיה לנגיד על ישראל" - דוד הוא בחיר ה', ה' בחר בו להיות מלך ישראל.

שאלה מספר 6

א. (1) שני הביטויים בהם השתמשו אנשי דוד כדי לשכנעו להרוג את שאול הם:

- "הנה היום אשר אמר ה' אליך הנה אנכי נתן את איבך בידך" - הגיע היום בו אויבי דוד, שאול, ינתנו בידו, כפי שה' אמר לדוד.
- "ועשית לו כאשר יטב בעיניך" - דוד יכול לעשות לשאול כפי הנראה לו לנכון.
- "איבך בידך" אנשי דוד מציגים את דוד כאויבו של דוד.

(2)

- "כי משיח ה' הוא" - בניגוד לדברי אנשיו אומר דוד, כי לא יתכן שה' יאפשר את הפגיעה בשאול, מכיוון ששאול הוא משיח ה', כלומר מי שנבחר למלך על ידי ה'.
- "חלילה לי מה' אם אעשה את הדבר הזה" - דוד אינו מעוניין לפעול כנגד שאול כראות עיניו. מעשה זה יתפס כחטא כלפי אלוהים.
- "...אם אעשה את הדבר הזה לאדני" - שאול הוא אדונו של דוד, ולא אויבו, כפי שהציגו אנשיו.

ב. (1) דוד שואל את שאול מדוע הוא מקשיב לדברי אדם, האומרים שדוד מבקש את רעתו של שאול. בשאלה זו דוד מבהיר שרדיפת שאול אותו היא מיותרת ואינה מוצדקת. רדיפתו נסמכת על דברי אנשים, אשר אין בדבריהם אמת.

(2) הפועל "ראה" משמש את דוד, על מנת להוכיח לשאול כי רדיפתו אותו אינה מוצדקת. הוא מראה בפניו את כנף המעיל אשר כרת ממעילו, ובכך מוכיח כי היה באפשרותו להרוג את שאול, אך לא עשה זאת. כלומר, אין הוא מבקש לפגוע בשאול.

ג. שני נימוקיו של אברבנאל הם:

- דוד נמנע מלהרוג את שאול, משום ששאול היה אדונו של דוד, והריגת אדונו תציג אותו כמי שמרד בשאול.
- דוד נמנע מלהרוג את שאול, משום ששאול הוא משיח ה', כלומר מי שנבחר למלך על ידי ה', ודוד לא רצה לפגוע במעמדו וכבודו של שאול כמלך, על מנת שלא ינהגו גם בו בדרך זו, לאחר שיהפוך למלך בעצמו.

שאלה מספר 7

א. (1) דוד לא זכה לבנות את בית המקדש מכיוון שהיה טרוד במלחמות כל ימיו ובמסגרתן שפך דמים רבים (מכאן שאו שדוד לא היה פנוי לבנות את המקדש כי הקדיש את כל זמנו למלחמות באויבי ישראל או שבשל המלחמות ושפיכת הדם הרב ה' החליט שאינו ראוי לבנות את המקדש).

(2) מדרש השם של שלמה הוא: שלום ושקט. בתקופתו של שלמה יהיה שלום ושקט בישראל, כלומר תקופה שלווה ובטוחה לעם ישראל, ולכן שלמה יוכל להתפנות ולבנות את בית המקדש. (הכתוב רומז לכך שבתקופת שלמה לא תהיינה מלחמות) הקשר הוא קשר של סיבה ותוצאה: בשל העובדה שבתקופת שלמה יהיה שקט ושלוש הוא יוכל לבנות את בית המקדש.

ב. (1) פרטי שלבי תהליך הבחירה בפסוקים 4-5:

- ה' מכונה אלוהי ישראל- כלומר הבחירה הראשונה היא של עם ישראל כעמו של ה'.
- ה' בחר בשבט יהודה כשבט שמתוכו יצא המלך שהוא ושושלתו ימלכו לעד.
- ה' בחר במשפחת אבי דוד כמשפחה ממנה יצא המלך ושושלתו.

- ה' בחר בדוד מכל אחיו כמלך על ישראל.
  - ה' בחר בשלמה מכל שאר בני דוד להיות יורשו של דוד.
- (2) על פי דברי הימים א' כ"ט 1-5, תפקידו של דוד בבניית בית המקדש היה להכין ולאסוף את כל חומרי הגלם מהם יבנה המקדש, ובנוסף כל החומרים היקרים שיקשטו ויעטרו את המקדש - כסף, זהב, אבנים יקרות.
- דוד גם תרם מהונו שלו כסף לשם בניית הבית וביקש גם משאר שרי האבות ושרי הצבא לנהוג כמוהו. הסיבה לכך היא שבניית הבית הוא מפעל גדול, חשוב ובעל משמעות רבה שכן זהו בית מקדש לה', ולכן לדעתו, מכיוון שבנו שלמה הוא נער ורך - כלומר צעיר וחסר נסיון הוא הרגיש צורך לסייע לו.
- ג. (1) שתי דרישות לשמור על מצוות ה' כתנאי להצלחה (מפסוקים שונים):
- פסוק 7: שלמה נדרש לקיים את מצוות ה'.
  - פסוק 8: העם נדרש לקיים את מצוות ה'.
  - פסוק 9: שלמה נדרש לעבוד את ה' בלב שלם.
- (2) הדרישות כתנאי להצלחה:
- פסוק 7: גם שלמה יקיים את מצוות ה' מלכותו תיכון לעד: "והכינותי את מלכותו עד עולם אם יחזק לעשות מצוותי..."
  - פסוק 8: אם העם יקיים את מצוות ה' הם ימשיכו לשבת בארץ הטובה והפוריה וכן יצליחו להורישה לצאצאיהם לנצח "למען תירשו אף הארץ הטובה והנחלת לבניכם אחריכם".
  - פסוק 9: אם שלמה ידרוש את ה' ויעבוד אותו, ה' יסייע לו ולא יזנח אותו "אם תדרשנו ימצא לך ואם תעזבנו יזנחך לעד".

שאלה מספר 8

א.

- (1) יש להביא אחת מהראיות הבאות לכך שאדניהו ניסה להשתלט על המלוכה:
- "ואדניהו בן חגית מתנשא לאמר אני אמלוך" - ה' מתנשא ושם עצמו למלך בעוד דוד בחיים.
  - "מלך אדניהו בן חגית ואדונינו דוד לא ידע" - אדניהו המליך עצמו מבלי ידיעתו ואישורו של דוד.

- "וגם הוא טוב תואר מאוד ואותו ילדה אחרי אבשלום" – אדניהו מושווה לאבשלום, הוא יפה כמוהו, והוא הבא בתור למלוך. השוואתו לאבשלום מציגה אותו כמי שמנסה לתפוס את המלוכה.
- (2) שתי נקודות הדמיון בין הכנות אבשלום למרד לבין ניסיון אדניהו למלוך הן:
  - אבשלום ואדניהו אמצו לעצמם סממני מלכות- רכב ופרשים וחמישים איש רצים לפניהם.
  - אבשלום ואדניהו ערכו סעודת זבח, כאשר פעלו לשם תפיסת השלטון.
- ב. המדרש מסביר את העובדה שאבשלום ואדניהו נהגו כך כלפי אביהם בהתנהגות דוד כאב. דוד לא נהג בקשיחות כלפי בניו ולא העניש אותם על התנהגותם, ולפיכך מרדו בו. דוד לא גער באבשלום והעניש אותו על כך שניסה למרוד בו, וכן לא נזף והעניש את אדניהו על כך שלקח לעצמו סממני מלכות.

שאלה מספר 9

- א. (1) האירוע המתואר בכתובת הוא מלחמה בין ישראל ויהודה לבין ארם.

אן: מלחמה בין מלך מבית דוד ומלך ישראל לבין מלך ארם.
- (2) החוקרים מייחסים את הצבת המצבה למלך ארם, ולדעתם היא הוצבה כדי להתפאר בניצחון של מלך זה על מלכי ישראל ויהודה.
- ב. שני העניינים בעלי החשיבות ההיסטורית הם:
  - איזכור בית דוד – לראשונה נזכר השם "דוד" בכתובת חוץ- מקראית.
  - פילוג הממלכות – לראשונה בכתובת היסטורית נזכרות ממלכות נפרדות: ממלכה שעליה מולך מלך מבית דוד, וממלכתו של מלך ישראל.
  - שיתוף פעולה צבאי בין הממלכות – לראשונה בכתובת היסטורית נזכר שיתוף פעולה צבאי בין ממלכת ישראל לממלכת יהודה.
  - המלחמה – תיעוד היסטורי של מלחמה בין ארם לבין ממלכות ישראל ויהודה.
  - יחסי כוחות – תיעוד היסטורי של יחסי כוחות צבאיים בצבאות ארם, יהודה וישראל.